

Đề bài

*Nghệ thuật châm biếm
của Nguyễn Công Hoan
qua truyện ngắn*

Tinh thần thể dục.

Bài làm

Nhắc đến Nguyễn Công Hoan là nhắc đến một cây bút châm biếm sắc sảo. Văn học Việt Nam biết ơn những trang viết phản ánh cái xấu xa, cái đáng cười của xã hội đương thời của ông. Bọn thực dân với thủ đoạn mỉa mai, lừa bịp, chúng bước vào truyện ngắn Nguyễn Công Hoan như một lũ hề, giả tạo và lộ bịch. Tiêu biểu ta có thể nhắc đến nghệ thuật châm biếm trong truyện ngắn *Tinh thần thể dục*.

Nghệ thuật châm biếm thường dùng những lời lẽ sắc sảo, cay độc, thâm thúy để vạch trần thực chất sâu xa của những đối tượng và những hiện tượng này hay hiện tượng khác trong xã hội. Trong truyện ngắn *Tinh thần thể dục*, “những đối tượng và những hiện tượng này hay hiện tượng khác trong xã hội” là cái lệch cùng tờ giấy sức “khoán” cho xã Ngũ Vọng phải đủ một trăm người đi xem “đá bóng thi” ở sân vận động huyện. Rõ ràng, cụ thể hơn là ông quan tri huyện Lê Thăng cùng đám quan thầy không rõ mặt phía sau – “tác giả” cuộc đá bóng thi, “thủ phạm” gây ra sự hỗn loạn trong xã Ngũ Vọng mấy ngày ấy.

Sự thể hiện của nghệ thuật châm biếm trong *Tinh thần thể dục* khá đa dạng.

Trước hết, nhà văn đã xây dựng một tình huống truyện thật độc đáo. Tình huống ấy thế nào?

Lẽ thường, thể thao giúp con người khỏe mạnh, tạo không khí vui tươi. Có lẽ ai ai cũng thích thể thao, nhân dân đã sáng tạo và say mê với hàng chục trò chơi vận động: đấu vật, nhảy sạp, ném còn... Mặt khác, đi xem, đi dự các cuộc đấu thể thao phải do tình nguyện. Không ai bắt được và không được bắt người khác phải đi xem cái người ta không thích, không thể đi. làng xã, quan lại dù quyền to nhưng có ai lại đi bắt buộc người dân phải thích, phải xem thể thao bao giờ!

Ấy vậy mà huyện X tổ chức giải đá bóng nhưng có lẽ do khiêm tốn tự thấy không có ai đi xem (dù cái giải ấy “hay mọi nhẽ”) nên phải sức giấy về các xã đòi bắt cử người đi. Ngay việc sức giấy đòi người đi xem đá bóng đã là một việc khô hài, mỉa mai: quan đang dùng quyền lực một cách tùy tiện để làm một việc không đâu. Trong hoàn cảnh nước sôi lửa bỏng ấy, một tình huống dở khóc dở cười xảy ra là làng xã đang mùa vụ, chẳng ai muốn bỏ việc đồng đi xem đá bóng cả (chẳng mắc việc đồng cũng chắc gì có người thừa hơi mà đi!). Anh Mịch “nhăn nhó” xin “ông làm phúc tha cho con”. Bác Phó gái cắn răng chịu mất cành cau mang đến “lạy thầy” tha cho chồng mình khỏi đi vì “chưa cắt con” ốm yếu. Bà cụ phó Bính khôn khéo hơn, vừa có quà hậu quan vừa bắt cử người đi thay. Thế là ông lí phải vung tay áp mọi luật lệ để dồn ép đủ trăm người: “cau mặt, lác đầu, giơ roi song”, “ôm gân chết cũng phải đi!”... Đến tận sáng ngày phải đi, vẫn “thiếu những tám thằng”, ông lí phải hạ lệnh “đến tận nhà... lôi cổ chúng nó ra đây”. Kể khóc thảm thiết, người bỏ trốn ngủ nhờ làng khác một đêm – họ đi “lánh nạn”! Chao ôi, gọi người đi xem một cuộc “hay mọi nhẽ” sao mà khó! Lũ

dân đen này thật là... “ngu như lợn”. Chúng không biết thưởng thức cái hay, cái đẹp ở đời.

Phản ứng của người dân phản ánh một sự thật: đằng sau những khẩu hiệu “vui vẻ trẻ trung”, những giải thể thao thực dân Pháp làm ra để lừa bịp dư luận, làm giảm ý chí đấu tranh của đồng bào ta là một sự bất hợp tác, sự sợ hãi của nhân dân. Thực chất những đám đông vây quanh những cuộc vui chơi giải trí của chúng là đám đông bị gí cái chết vào tận não, không đi cũng khó sống lắm thay!

Thủ pháp cường điệu đã hỗ trợ đắc lực cho tình huống truyện phát huy khả năng, làm tăng hiệu quả châm biếm. Cuộc “vận động” đi xem đá bóng trở thành “cuộc săn... ráo riết”, “tróc” nã người dân. Kê van lạy, người đứt lốt, hồi lộ... Nhân dân sợ đi xem đá bóng như sợ giặc nên phải lánh nạn “đi ngủ nhờ nhà khác” thậm chí “làng khác”. Lí tưởng sùng sộ như muốn ăn tươi nuốt sống lũ cùng đinh! Đi xem đá bóng. Ba bốn giờ chiều mới bắt đầu, huyện dặn 12 giờ trưa có mặt để điểm quân, vậy 11 giờ phải có mặt “cho sớm sủa”, do đó “gà gáy” phải tập trung ở đình, từ “chiều hôm trước” đã phải “nằm cơm”. Sự chuẩn bị cho một buổi đi xem cũng lắm công phu, rườm rà, quan liêu quá độ. Quả thực, đi xem như thế khác nào hành nhau? Chả trách dân trốn như trốn giặc!

Sự cường điệu vấn đề giúp tạo nên một không khí hỗn loạn, đặc tả làm nổi bật tình huống “có vấn đề” của truyện và gây cười một cách tự nhiên.

Nhà văn đã sử dụng một hệ thống ngôn ngữ độc đáo để thể hiện tinh thần thể thao của quan và dân làng Ngũ Vọng: hệ thống ngôn ngữ của thời loạn. Đây “khóc lóc” “van xin” kia “dậm dọa” “ngghiên răng” “ra lệnh”... Rồi “ráo riết” “tróc” nã... Tất cả vạch trần bản chất sự giả tạo, lố bịch của cái gọi là “thể thao” “vui vẻ trẻ trung” mà bọn thực dân Pháp làm đầu trò, lũ cường hào, ác bá làm chân tay.

Châm biếm là sở trường của Nguyễn Công Hoan trong truyện ngắn. Tinh thần thể dục vạch trần bản chất bè lũ thực dân với những trò mèo lừa dân, mị dân, che mắt dư luận. Cùng với đó là bọn cường hào, tổng lí hà khắc mất hết tình đồng bào máu mủ, làm tay sai cho thực dân. Đặc biệt, tác phẩm cũng phơi bày sự thực về tình cảnh khốn khổ của nhân dân lao động ở nông thôn xưa. Nghệ thuật châm biếm trong thiên truyện góp phần tố cáo xã hội sâu sắc.

Sự thành công của nghệ thuật châm biếm trong *Tinh thần thể dục* một lần nữa khẳng định tài năng và thể hiện phong cách truyện ngắn Nguyễn Công Hoan. Cùng với *Đồng hào có ma*, *Bước đường cùng*, *Kép tư Bền...* Tinh thần thể dục có vị trí quan trọng trong dòng văn học hiện thực phê phán Việt Nam.